

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Teze bakalářské práce

Monopol v podmínkách ekonomiky ČR

Ivan Pakhmutov

Souhrn

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou monopolů a firem v dominantním postavení v podmínkách české ekonomiky. Teoretická část práce vysvětluje trh, jeho fungování a zákony, charakterizuje dokonalou a nedokonalou konkurenci, jednotlivé struktury nedokonalé konkurence jsou dále v práci konkrétněji analyzovány. Nejvíce prostoru je věnováno charakteristice monopolu a regulaci firem v monopolním postavení. Praktická část je zaměřena na průzkum současné situace na trhu České republiky, jsou v ní vyznačeny firmy, které bychom mohli považovat za monopoly. Práce zkoumá postavení jednotlivých firem na trhu, analyzuje důvody jejich dominantního tržního postavení, určuje, ke kterému typu monopolu patří jednotlivé podniky, a odpovídá na otázku škodlivosti těchto monopolů. Poté v práci je představeno dotazníkové šetření, které vyjadřuje názor českého obyvatelstva na problematiku monopolu.

Klíčová slova: monopol, nedokonalá konkurence, zdroje tržní nedokonalosti, cenová diskriminace, monopolní regulace, liberalizace, České dráhy a.s., Česká pošta s.p., Dopravní podnik hl. m. Prahy, a.s.

Cíl a metodika

Záměrem bakalářské práce bylo provést výzkum problematiky monopolů v podmínkách ekonomiky České republiky. Konkrétním cílem bylo odhalit firmy, které se nachází v monopolním postavení, a určit, do jaké míry škodí české ekonomice a obyvatelstvu. Práce je rozdělena na 2 části: teoretickou a praktickou.

Teoretická východiska nezbytná pro lepší pochopení zkoumané problematiky jsou uvedena ve 3. kapitole. Kapitola je věnována zejména definici základních pojmů: trh, poptávka a nabídka, konkurence atd. Dále jsou v této kapitole charakterizovány jednotlivé tržní struktury, jsou konkrétně rozebrány jejich příznačné rysy a předpoklady. Nejvíce prostoru je věnováno charakteristice monopolu, jsou konkrétně rozepsány zdroje monopolní síly, typy monopolů, cenová diskriminace zákazníků a regulace monopolů. Cílem teoretické části je přiblížit čtenáři jednotlivé tržní struktury, ukázat, čím se monopol liší od ostatních tržních struktur, a popsat chování monopolu a jeho regulaci. K jejímu vypracování byly použity vlastní poznatky o problematice monopolů a informace získané z odborné literatury. Mezi využití metody zkoumání patří syntéza, deskripce a komparace.

Praktickou částí práce je 4. kapitola. Jejím cílem bylo stanovit jednotlivé monopolní firmy a vymezit, jestli tyto podniky škodí ekonomice a obyvatelstvu. K tomuto účelu bylo vybráno celkem pět firem, u každé byl proveden průzkum historie vzniku, organizačních složek a současného postavení na trhu. Dodatečně bylo provedeno dotazníkové šetření s cílem zachytit názor obyvatelstva na problematiku českých monopolů. K vypracování praktické části byly využívány oficiální webové stránky společností, jejich výroční zprávy a další internetové zdroje, které přímo souvisí s tématem. Dalším významným zdrojem byly výsledky provedeného dotazníkového šetření. Mezi využití metody zkoumání patří syntéza, deskripce, analýza a kvantitativní výzkum.

Výsledky a diskuse

Hlavním cílem práce bylo určit škodlivost jednotlivých monopolních firem pro českou ekonomiku. Na základě výzkumu odborné literatury a provedených analýz můžeme shrnout, že v současnosti žádná z těchto pěti firem nepředstavuje přímou hrozbu pro ekonomiku státu. I když všechny firmy patří k monopolní tržní struktuře, liší se především typem monopolu, organizací, postavením na trhu a také dopadem na českou ekonomiku. Vzhledem k tomu bude logické uvést závěry pro každou ze zkoumaných firem zvlášť.

Společnost České dráhy a.s. v současnosti dominuje na trhu osobní dopavy s cca 93procentním tržním podílem. Tato skutečnost plyne z dřívějšího státního monopolu, který byl zrušen v roce 1995 zákonem o dráhách č. 266/1994 Sb. Kritici poukazují, že zájmové propojení SŽDC a ČD a predátorské chování vůči ostatním konkurentům zabránila skutečné liberalizaci železniční dopavy. Zároveň konkurence zavedena na některých regionálních úsecích (např. na trati č. 149 Karlovy Vary – Mariánské Lázně) se prokázala jako účinná a dokázala snížit cenu na přepravu cestujících. Proto v souvislosti s monopolem Českých drah lze odvodit, že jeho přísnější regulace a podpora svobodné soutěže by mohly přinést pozitivnější výsledky pro odvětví osobní železniční dopavy.

Společnost Pražské vodovody a kanalizace a.s. je jediným dodavatelem vodárenských a kanalizačních služeb v Praze. Pro zákazníky to však neznamena nepřijatelné ceny a nízkou kvalitu služeb, jelikož tato společnost je typickým příkladem přirozeného monopolu, jenž je dán povahou provozovaných zařízení. Kromě toho efektivita monopolu je zajištěna cenovou regulací, vodné a stočné patří mezi věcně usměrňované ceny, které se řídí Cenovým věstníkem Ministerstva financí ČR. Z čehož lze odvodit, že existence podobného monopolu je pro koncové zákazníky přijatelná.

Tradiční česká společnost Jan Becher - Karlovarská Becherovka, a.s. má monopol na výrobu a prodej bylinného likéru becherovka. Společnost vlastní řadu ochranných známek a průmyslových vzorů, které zajišťují, že jenom ona může vyrábět bylinný likér pod názvem Becherovka, točit jej do tradičních lahví a opatřovat lahve příslušnou etiketou. Je to typický příklad monopolu, jehož monopolní síla vychází z právní restrikce. Podobný monopol však neohrožuje spotřebitele. Společnost působí v odvětví s velkým počtem substitutů a vysokou křížovou elasticitou poptávky, proto musí poskytovat odpovídající kvalitu svého likéru za přijatelné ceny.

Pražská městská doprava je zajištěna Dopravním podnikem hl. m. Prahy a.s., který je monopolem pro všechny tři části městské hromadné dopravy (tramvaje, metro a autobusy). Je administrativním monopolem a je vlastněn a dotován hlavním městem. Ministerstvo dopravy provádí cenovou regulaci monopolu, ale otázka jeho efektivity je poněkud sporná. Neschopnost vedení a některé uzavřené zakázky a smlouvy vedly k tomu, že v roce 2013 se podnik ocitl ve ztrátě. V následujícím roce s novým ředitelem Jaroslavem Ďurišem se společnost dostala ze ztráty, ale na provedení plánovaných aktivit (např. výstavba nové linky metra D) suma zisku nestačí. V této souvislosti se uvažovalo dokonce i o restrukturalizaci podniku. Otázka liberalizace odvětví je sporná, je však jasné, že společnost potřebuje naladit vnitřní procesy, aby finanční neúspěšnost nepovedla k nespokojenosti zákazníků.

Poslední zkoumanou firmou byla Česká pošta s.p., která se nachází v dominantním postavení na hranici monopolu. Liberalizace odvětví zahájená v roce 2013 zrušením poštovní výhrady probíhá pomalu, současně podíl největších konkurentů nepřesahuje 5 procent. Je to způsobeno neochotou České pošty vzdát se svého dosavadního monopolního postavení, které v současných tržních podmínkách znamená pro poštu především vysoké náklady. Pošta plánuje své náklady na provozování poštovních služeb snížit pomocí státních dotací a převodem většiny svých poboček na franchising. Avšak jiným rozumným řešením pro poštu by se mohlo stát přenechání části trhu konkurentům.

Provedené dotazníkové šetření prokázalo, že většina dotazovaných pravidelně využívá služeb zkoumaných společností a je spokojena s působením monopolů, jejich cenami a kvalitou poskytovaných služeb.

Seznam použitých zdrojů:

1. ARMENTANO, Dominick T. *Proč odstranit protimonopolní zákonodárství*. Translated by Anna Kadeřábková - Josef Šíma. Praha: Liberální institut, 2000. 122 s. ISBN 80-86389-04-9.
2. BRČÁK, J., B. SEKERKA a R. SVOBODA. *Mikroekonomie: teorie a praxe*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. 283 s. ISBN 978-80-7380-453-4.
3. BURIANOVÁ, Jaroslava et al. *Vybrané kapitoly z teorie firmy*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2012. 134 s. ISBN 978-80-213-2268-4.
4. Česká pošta si chce udržet monopol, noví poštovní operátoři se brání. *Tisková zpráva* [online]. 9. dubna 2014 [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: www.konzument.cz/users/news/2-novinky/attach/264-tz-aps-a-scs.doc.
5. MACÁKOVÁ, Libuše. *Mikroekonomie: základní kurs*. 8. aktualiz. vyd. Slaný: Melandrium, 2003. 275 s. ISBN 80-86175-38-3.
6. MUSIL, Petr. *Mikroekonomie: středně pokročilý kurz*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 301 s. ISBN 978-80-7380-207-3.
7. SAMUELSON, Paul Anthony a William Dawbney NORDHAUS. *Ekonomie*. Vyd. 2. Praha: Svoboda, 1995. xl, 1011 s. ISBN 80-205-0494-x.
8. Výroční zpráva 2014. *Ceskaposta.cz* [online]. Praha: © R MEDIA, spol. s r.o., 2015 [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: https://www.ceskaposta.cz/documents/10180/2752829/Posta_VZ_2014_CZE_08.pdf/7aefa249-c1bd-41a7-9a2d-208be839f04f.
9. VÝROČNÍ ZPRÁVA 2014. *Dpp.cz* [online]. Naposledy edit. [neuvedeno] [cit. 2016-02-04]. Dostupné z: http://www.dpp.cz/download-file/10866/vyrocní_zprava_dpp_2014-cz.pdf.
10. VÝROČNÍ ZPRÁVA 2014. *Szdc.cz* [online]. Praha: ENTRE s.r.o., 2015 [cit. 2016-02-04]. Dostupné z: <http://www.szdc.cz/soubory/vysledky-hospodareni/2014-vz.pdf>.